

NOPTI LA HANUL DIN ANTIMOVO MOȚĂIALA CALMUCULUI

Hanul Sărăndoaiei din Antimovonu era numai la o răscruce obișnuită, ci într'un loc unde se întretaiau mai multe drumuri. Iar pe vremea toamnei, când din întreaga Dobroge se porneau lanț caravane după caravane de căruțe spre schelele Balcicului sau spre morile de pe Batova, ele nu puteau trece prin altă parte decât prin Antimovo, pe lângă hanul Sărăndoaiei.

Atunci începeau aici zile vesele. Afară se puteau vedea în orice vreme căruțe deshămate, și în timp ce caii flămânziți moțăiau sub paturi, în han cânta cimpoiul, se auziau chiotiar din când în când podeaua începea să răsună, gata să se scufunde sub tro-păitul bătutei. De cum întrăcineva înăuntru, Zăria prin ceața întune-coasă a fumului de țigări, căciuli, cojoace în-toarse pe dos și fețe mustăcioase pârlițe soare și de vânt.

Toți vorbeau tare și, dacă erau și de cei așezați jos, cei mai mulți stăteau în picioare, cu paharul de vin într'o mână și cu biciul în cealaltă — parcă tot puși pe plecare.

După tejghea, în mijlocul fumului și al mirosului patricienilor de pe foc, stătea Sărăndoaia, trupeșă, bărbată, frumoasă și acum în ciuda anilor, cu cozile părului duse în jurul capului și cu mâncile suflecate,

Ea turna vinul, pregătiă gustările, poruncia slugilor și, cu toate că eră încercată cu atâta treabă, tot mai apucasă răspundă la câte o glumă aruncată, sa suradă unde trebuie, să întâmpine și să petreacă pe oaspeți cu câte o vorbă bună.

În colțul de lângă tejghea, străin de zarvaasta, culcat pe masă sau cu capul azvârlit înapoi în așa fel că barba albă îi stătea întinsă în aer, moțăia Calmucul...

Așa apucasem eu hanul din Antimovo.

Până târziu toamna, cât vremea era frumoasă și drumurile uscate, hanul se umplea de oameni și petrecerile se țineau lanț. Vinul vechise

isprăviă și începeau a sosi carele podgorenilor dela Preslav încercate cu butoaie mari de must, cu răsuflători de trestie și perne de papură uscată.

Tocmai vremea asta îmi plăcea mai mult mie și lui moș Gheno. Prietenia și amintirile mă legaseră întru totul de el și de hanul dela Antimovo.

Moș Gheno eră om la aproape șaptezeci de ani, dar, cu toată marea deosebire de vârstă dintre noi, eram buni prieteni; între altele, poate pentru că acasă, rostul meu și al lui semănau leit.

Și el și eu, se poate spune că eram oarecum de prisos acolo. Eu mai încercam câte odată să lucrez la arie, dar fără spor; nu duceam la greu și, urmărit de glumele și bajtocuracelor ce nici nu se temeau de arșița soarelui și nici nu-și făceau bășici la mâini de greblă sau de furcă, fugeam îndărăt la cărțile mele, și când mi se urăși de ele, mă duceam la cafeneaua lui Alexisi, stăteam sub umbra salcânilor.

Aici, sau că-l găseam eu pe moș Gheno, sau că după puțină vreme, mă găsiă el pe mine. De obicei veniă supărat, ca și cum abiase certase cu feciorii, cari, după spusele lui, nu voiau să-l asculte.

Dar adevărul eră că fiii lui, oameni acum în vârstă, voinici lați în spete,

cari cu cât treaba eră mai grea, cu atât se năpustiau cu mai mare poftă asupra ei, nu că nu vroiau, dar nu aveau pentru ce să-asculte pe bătrân. Dacă nu-i plăcea ceva lui moș Gheno, și stăruia să se facă într'un fel, după ce vedea că fiecare făcea cum credea el că-i mai bine și râdea pe sub mustață, fierbiă, se răstea la cine-i ieșea înainte, părăsiăria și porniă spre mine la umbra salcânilor. Ciudată s'a mai făcut lumea, domnule! — zicea el, încă tulburat, și trăgea tabac din cutiuța de tinichea — tu-i spui una, ea — alta! — Eu ascultam cu răbdare jelaniului, îi dădeam dreptate la toate și așa, compătımirea mea și tabacul, îl linișteau, puțin câte puțin, pe moș Gheno. Atunci lăsam la o parte răutățile zilnice, vorbiam de lucruri mari, de politică

Sărăndoaia

și de întâmplările lumii, și, cum moș Gheno cetia calendarul cu zodiacul, vorbiam câteodată de ele ca și de prezicerile vestitului Cazamia.

Dar venise vremea drumului spre schelă și deaceia umbra salcânilor și astrologia nu ne mai îndestulau. Văzuseră pornind pe drumul Balcicului întâiaele căruțe încărcate și, ca berzele întârziate, am simțit o strașnică nerăbdare și chin. Ne târâdorul plecării și nu mai puteam sta locului. Pentru că, eu și cu moș Gheno, nu eram chiar așa de prisos, și, dacă unele treburi

Moș Gheno

nu ni se lăsau sau nu le puteam face, erăuna ce ni se dădea în seamă numai noua: să mergem la schelă în Balcic. Vremea asta sosise, și, odată cu ea, și rândul nostru.

În întâlnirile noastre din cele două, trei zile de sub umbra salcânilor nu mai vorbiam de zodiac și nu mai pomeniam de Cazamia. Vorbiam numai de drumul ce eră să-l facem, hotărâm ziua și ora plecării, nu uitam nici cele mai mici amănunte. Și în acelaș timp, ne amintiam de drumurile trecute și vorbiam foarte adesea și de hanul din Antimovo.

În cele din urmă ziua sorocită venia și porniam. Căruțele sunt încărcate de grâu, legat pe deasupra cu păturile de păr de capra. Îndărătul nostru este un sac de paie. Luăm hățurile, caii hrăniți pornesc înainte, și de mare greutate căruța nu zguduie, iar roțile se dau ușor în lături, fără să scârțâie.

Pornim la apusul soarelui, așa ca drumul cel lung să-l facem noaptea, să fim în zori la schelă și în aceeaș zi să putem porni iară înapoi. Înainte noastră se întinde șivoiul alb al drumului; unde dăm de vreun deal, ne dăm jos din căruțe și începem vorba cu moș Gheno. Apoi ne urcăm iară. Începe a înnopta, mărăcinii și porumburile se pierd în amurg, nu mai vedem nici oameni, nici vite, ci numai în vreo miriște silueta nemișcătoare a vreunui vultur uriaș. Mergem așa încă multă vreme; fiecare sta pe căruța lui și tace. Nu ne mai vedem unul pe altul, nu vedem nimica nici împrejur, — e întuneric, iar câmpul se închide în jurul nostru într'uncerc negru, deasupra căruia luminează cerul, presărat cu stele.

Approape de miezul nopții, când oboseala apasă caii și pe noi, dintr'odată, jos sub stelele ce ne atrăgeau mereu privirile, vedem siluete cunoscute de copaci — ghemuri negre, sub care abia se zăresc albind căsuțele. Și puțin după aceea, în întuneric, sclipesc un rând de ferestre și uși larg deschise, pe care ies snopi de lumină, care scaldă curtea.

E hanul dela Antimovo. Oprim și deshălmăm. Caii încep să ronțăie paele de orz, și pe când ne îndreptăm pașii spre han și auzim glasul Sărăndoaiei, câmpul întunecat și stelele parcă pier departe în urmă și în sufletul nostru pătrunde dintr'odată dulceața odihnei.

Nedeprinși cu lumina, ne oprim cu moș Gheno în prag și aruncăm o privire cârciumii.

De data asta erau puțini oameni. De cum ne Zări, Sărăndoaia își ridică ochii dela tejghea și dădu bunăziua vesel cu moș Gheno. Apoi se apucă iară de treaba, dar peste puțin, după ce eu și moș Gheno ne așezarăm la o masă mai apropiată, ieși dela tejghea, se opri în mijlocul cârciumii și, punându-și mâinile suflecate în șolduri, îi surăse cu acel surăs care i se arată pe față, ori de câte ori vrea, zicând:

— Ei, moș Gheno! Acum pot să spui de față cu toata lumea ca știi ce știi. Ai zis că anul asta are să fie berechet, și uite na! ți s'a împlinit vorba. Așa berechet rar a mai fost. Dar cum ai ghicit, ia spune?

— Erau semne! — zise moș Gheno, cu oarecare mândrie de lauda adusa, și trase tabac, — Erau semne. Erau semne. Firea face semne, și ajunge numai ca omul să le vadă și sa le priceapă.

— Eu n'am văzut nimica. Ce semne erau?

— Dar ploile mari de ziua înălțării? Așa erau niște ploi, că ciobanii povestiau că ar fi văzut într'o noapte cum a căzut din cer un balaur de foc. Dar să lăsăm asta, poate că eră balaur, poate că eră fulger, dar păsărelele, păsărelele ce s'au arătat a doua zi! Ce multe erau, stoluri, stoluri, se întunecase cerul. Și numai în partea asta zburau, înspre soare răsare...

— Adevărat — zise Sărăndoaia încet, ca și când își aducea aminte de ceva. Păsărelele astea le-am

văzut și noi. Dar, la urmă, ce-ću asta — păsările, ca păsările.

Moș Ghenosurâse compătitor, își căută cutiuța cu tabac și zise:

— Sărândoaio, ascultă ce ți-oispune: nu ești femeie proastă, dar nici că știi ce-i aia zodie, nici că ai auzit ce spune Cazamia. Zici — păsările, ca păsările. Nu-i așa!

Moș Gheno aproape se supără și strănută.

— Păsările astea — vorbi el mai departe, — cum erau, câte erau? Cerul se întunecase. Nu erau păsărele de cele pe care le vezi în fite ce zi. Iar cel care știe mai multe și decât tine și decât mine, a zis: păsărelele astea vin din ținuturi de peste mări, din ostroavele care sunt la capătul lumii. Acolo trăesc păsărelele astea; nimeni nu le vede, nimeni nu poate să le ajungă, dar când se înalță și își iau zborul, să știi că are să fie berechet, dar are să fie și războiu.

— Prietene Gheno — grăi Calmucul, care, ca întotdeauna, moțăia în colțul de lângă teigheași cu greu își deschise pleoapele mereu închise — fără supărare, dar am să-ți spun, că astea's, cum să zic, verzi și uscate. De unde și până unde o păsărică o să-ți cunoască ea ce-o să fie. Belșug este, e adevărat, dar războiu? Războiu nu e. Și nici n'amauzit să fie războiu!

Moș Gheno își duse numaidecât mâna la cutia cu tabac, semnul sigur că e supărat. Tăcu, pe dinafară liniștit, ca și când nu se gândea să-l cinstască pe Calmuc cu un răspuns, dar după puțin zise:

— Calmuce, Calmuce! În colțul ăsta unde dormi, nu mai rămâne decât să faci rădăcini. Înțelege și tu atâta cât înțelege un copac. Cică nu-i războiu. Ia jurnalul și vezi: de două luni încoace America îl bate pe mexican. Dar tu n'ai auzit nimica. Să te lase numai să moțăi în colțul tău și să ascuți cum fâșâepoalele tușei Sărândoaia...

La cuvintele astea Calmucul își ridică puțin barba albă și începu să rădă leneș și adânc. Râse și Sărândoaia și încă cineva, care de când sosisem, stătea în picioare lângă teighea, vorbind, din când în când, cu femeia. Eră îmbrăcat orășănește, dar puțin cam jerpelit, cu mustăți bălane mari, cu ochi mici cari sclipeau oarecum bănuitor și prostește. În mână răsuciă un baston noduros, iar în jurul gâtului, în loc de cravată, avea legată o batistă obișnuită, roșie și cu picățele albe.

Sărândoaia începu să scotocească prin săltare și să numere bani. Noi stăteam destul de departe de ceilalți, așa că nimeni nu ne putea auzi, dacă vorbiam încet. Moș Gheno privi spre Sărândoaia și îmi zicea:

— Femeia asta n'are să îmbătrânească. Când mă uit la ea, parcă o văd pe maică-sa, bătrâna Sărândoaia. A, mândră femeie! Eră mai frumoasă decât asta, și mai dulce la vorbă. Pașă de trecea pe drumul ăsta, trebuia să se abată aici s'o vadă. Iar barba aia din față — zise moș Gheno și-larătă

pe Calmuc — era tânăr pe vremea aia, dar tot în colțul ăla ședeă. Și o păziă pe aia, pe ailaltă Sărândoaie, cum o păzește acum pe astălaltă. Stă-ă-ă, ca un câine înaintea colibeii ciobanului.

Calmucul moțăia sau se prefăcea că moțăie. Eră un om înalț și vânos, dar lăsătoși leneș. Nu se știade lucrează ceva, de avea rude sau casă. Il vedeau tot aici; mai ajutăcâte ceva pe Sărândoaia, îngrijiă de cai, puneă mâna la descărcatul boloboacelor cu vin. În tot restul timpului, moțăia. Erășă de lasător, încât, cu toată puterea

învățătorul din Sărîno

lui herculeană, răbda tot felul de glume și jocuri pe care bețivii și le făceau cu el, văzându-l că moțăie cu barba ridicată în sus. Adesea, luau pe ascuns vopsea delabăcănia Sărândoaiei și-i vopseau barba albă, când în roșu, când în verde, când, uneori, și'n mai multe feluri, ca un steag. Calmucul se trezea, vedea ce s'apetrecut cu el și, fără să se supere, râdea împreună cu ceilalți.

Trecuse de miezul nopții. Țăranii, cari vorbisera până atunci la o parte, se ridicară, și după ce plătiră, se duseră. Calmucul moțăia. Nu plecă nici omul cu mustățile galbene. Li tot vorbiă ceva Sărândoaiei, care, cufundată în socotelile ei, își încruntăfața și dădea cu mâna, ca să n'o încurce.

O mică ușe lăturalnică se deschise și în cărciumă intră o fată înaltă și bine legată. Marea

asemănare dintre ea și Sărândoaia s'era dintr'odată în ochi, numai că întâia era mai subțire și mai fragedă, în înflorirea acelei frumuseți, ale cărei ispitiri din urmă se stingeau în cealaltă, bătrâna Sărândoaie. Ea aruncă o privire fugară spre noi și șopti ceva la urechea Sărândoaiei. Aceasta îi făcu și ei acelaș semn supărat cu mâna, dar fata îi șopti încă odată și mai stăruitor. Atunci Sărândoaia strânse banii și necăjită, cu buzele strânse și pași grăbiți, ieși pe ușa cea mică. Fata aduse vinul pe care-l comandasem. Ea pășu un mers

Vedeam profilându-se figura

ușor și lin, surâdeă, ochii i se umpleau de strălucire. Calmucul, când îi auzi pașii, întredeschise ochii și îi închise numaidecât la loc. Iar pe fața necunoscutului se arătă un surâs, nu vesel, ci trist și rușinos; mustățile galbene îi stăteau țepoase în sus și, de câte ori trecea fata pe lângă el, îi șoptia ceva. Ea nu-i răspunse niciodată. Era tot așa de veselă ca la venire.

Sărândoaia se înapoi și se apucă de socoteli. În aceeaș clipă fiică-sa pleca, iar când ușa cea mică se trânti după ea, necunoscutul rămase cu privirea într'acolo și cu spatele la noi. Vârful mustăților se vedeau în lături, iar bastonul îi bătea nervos ghetele strâmbate.

Fără să-mispuie un cuvânt, moș Gheno mă privi și surâse. Calmucul moțâia.

— Haide, e timpul să dormim, — zise delao vreme Sărândoaia. — Batașchi — se întoarse ea la omul cu mustățile galbene — de ce mai stai? Ai drum de făcut. Hai, pleacă, au să te mănânce lupii.

Necunoscutul se întoarse spre noi și surâse. Ochii mici îi sclipeau și fața i se roșise. Ne-am ridicat și noi deasemenea. Dintr'odată necunoscutul porni cu pași iuți, strigă dela ușe bună seara și se pierdu în întuneric,

Sărândoaia se uită după el, se întunecă la față și surâse disprețuitor.

— Cine-i omul ăsta? întrebă moș Gheno.

— Dă-l încolo, — se aprinse dintr'odată Sărândoaia — stă ca o lumânare înaintea mea și mă încurcă în treabă. întrebi, cine-i? — E învățător aici, la Sărâno.

— Mi se pare că ar vrea să-ți fie ginere... Nu-i băiat rău; e om învățat.

Sărândoaia ieși de după teighea și puse mâinile în șolduri și începu a vorbi răstit, ca și când s'ar fi certat cu cineva:

— Poate să fie învățat, poate să fie de aur — mie nu-mitrebuie. N'antată de măritat; el nu e de seama ei. Ascultă-mă moș Gheno, eu sunt fata de cârciumar — și fata mea are să fie cârciumăreasă. Averea asta o am dela mama; ei o să i-o las. Dacă nu curge — pică, tot o să poată să scoată cu ce-și hrăni copiii. Ginerile meu trebuie să știe să poarte șorțul și să stea, uite, colo, la teighea. Și să fie om. . .

— Dar ce, ăsta nu e om?

— Om e, dar a ajuns de râsul tuturor. Se zice ca ar fi avut bani, rămânea-i abanii pustii, când nu e în stare să-șipue o cămasă lumea. Și pe urmă, mai știi ceva? — Nu e nici în toate mințile. E gol aici — zise Sărândoaia și se bătă cu degetul la cap.

— Ce, vorbiți de învățător? — se amestecă și Calmucul, care se trezise și stătea acum în picioare lângă noi. E un om ciudat și un zgârcit: tae firul de păr în două. Anul trecut, de Bobotează, îl întâlnesc flăcăii și — după obicei! — vor să-l scalde. Bre, omule, dă acolo vreun ban și scapă; nu! — și începu a da cu bastonul — și dă-i, care pe umăr, care la braț, . . . Și unde nu-mi pun mâna pe el, și drept în gârla. Era înghețată, dar au făcut gaură în ghiață și acolo l-au murat. Ii înghețaseră mustățile și se făcuseră coada de șoarece. . .

Calmucul căscă, întinse brațele vânjoase și, cu toate că până de curând fusese mut, zise:

— Am stat destul de vorbă seara asta. Hai, noapte bună!

Am ieșit și noi cu moș Gheno. Din sat se auzea cântatul cocoșilor. Căii se domoliseră și, cu capul lăsat, moțâiau. Dădurăm cu piciorul în paelde dinaintea lor și ei începură să ronțăie din nou. Eu mă sui în căruță, unde mă culcam întotdeauna,

pe când moș Gheno, cu toate că era admiratorul lui Cazamiași îi plăcea să privească stelele, socoti că e mai bine s'o facă de jos, de pe pământ. «Eu sunt bătrân, — zicea el — poate că mă întorc și cad» — și se culcă jos lângă roata căruții.

— Ai auzit ce ți-am spus? — îmi strigă el de jos, după puțină vreme. — Cum o ieși luceafărul, să mă scoli. Luceafărul nu steaua chervanagiilor. Ea e alta și iese mult mai de vreme...

Sfaturile astea eu le știam încă de anul trecut si puteam să deosebesc fără greșală, care stea este luceafărul și care steaua chervanagiilor. Nu mi-eră somn și nici ca adormeam vreodată mai de vreme în nopțile astea.

Sărândoaia închisese hanul; marea clădire cu zidurile înalte de piatră, ca de cetate, se liniști și se întunecă. Numai unde locuia hangioaica, cu fie-sa, mai erau luminate doua ferestre. Pe perdelele albe jucau umbre. Vedeam profilându-se o figură, două brațe se înălțară prinse în cerc, iar pe pânza întinsă se conturară valurile neastâmpărate ale părului despletit. Umbra tresări, dispare și lumina se stinse dintr'odată.

Trecu destulă vreme după asta. Pe aproape, în întuneric se auzi fâșiit de pae; surcele trosniră. Mă întorsei: un om se rupse din noaptea curții, unde pe semne că se pitulase până acum. In slaba lumină a stelelor văzui sclipind un baston și zării și colțul ascuțit al unei mustăți.

Recunoscu pe învățător, care plecă.

*

Mai târziu, treceam deseori cu moș Gheno pe la hanul din Antimovo. Întâlniam în el tot felul de oameni și eram martori la diferite întâmplări.

Două lucruri rămâneau statornice și neschimbate la han: totdeauna găsim acolo pe învățătorul din Sărâno, care se prefăcea că stă de vorbă cu Sărândoaia, pe când în adevăr pândea pe sub gene când se deschide ușa cea mică, și pe Calmucul care moțăia în colțul lui.

Dar, cu totul pe neașteptate, se întâmplă o schimbare. Intr'o zi, ne trezirăm că, în locul Sărândoaiei, lucrează un tânăr necunoscut. Ni se păru ciudat că zdravănă și inimoasa hangioaica, ea care putea s'o scoată la cap și cu cea mai grea muncă, primise să fie înlocuită de altul, cu atât mai mult cu cât avea destui servitori mai mici. Sărândoaia tot stătea la teighea, dar nu punea mâna pe nimica, ci urmăriă aspră și cu buzele strânse munca tânărului. El era sprinten și îndemnatic; toate îi cădeau bine, toate le făcea frumos și curat. Și înainte să se înțeleagă dacă Sărândoaia e mulțumită sau nu de el, tânărul izbuti să câștige inimile tuturor.

Era bălăiu, plăcut, deopotrivă de blând și plin de luare aminte față de toată lumea. Se numia Zaharia, dar cine știe cine îl poreclise Zaharcio. Acest nume îndulcit și desmierdat îl prindea tare bine. Când începu să se audă din toate părțile

numele cu pricina, Sărândoaia surâse. Și femeea asta, în stare și de izbucniri furioase ca și de mare gingașie, începu să se poarte cu Zaharcio ca față de un fiu. «Zaharcio — zicea — ia ast Zaharcio, vezi ce vor acolo!» În acel timp din diferitele colțuri ale cârciumii glasuri nenumărate repetau unele după altele: «Zaharcio, Zaharcio!».

Încă mai înainte ca schimbarea aceasta să ajungă până aici, învățătorul își părăsise locul favorit. El nu mai mergea la teighea și nici nu mai vorbiă cu Sărândoaia. Se așeză undeva la o parte, umblă cu bastonul prin mustățile sburlite și privea înainte.

Zaharcio isbuteă din ce în ce mai mult. Intre călători începu a se purta vorba cum că Sărândoaia socotise să și-l facă ginere, că el avea să se logodească sau că era logodit cu fie-sa învățătorul începu a se da la băutura. Și, pe când înainte nu punea nimic în gură afară de cafea sau ceai, acuma, ca orice nou întors, bea cu patimă și numai rachiu. In han se putea întâmpla orice; el nu luă aminte la nimic. Nu se mai uita nici la Sărândoaia, nici la Zaharcio, pe care mai înainte îl urmărea cu un fel de surâs veninos și prefăcut. Dar, când se auziă dinspre ușa cea mică, glasul sonor cunoscut și chemarea gingașă: «Zaharcio, ia vino să-ți spui ceva!» — învățătorul tresări deodată, își dădea vădit silința sa nu se întorcă și, în tăcerea ce urmă, simțiă cum privirile delatoate mesele se îndreaptă într'acolo; numai el priviă încăpățânat și posomorit în podele își umplea paharul până sus și-l golea dintr'o înghițitură.

Stătea până târziu și pleca cel din urmă, fără să-și ia rămas bun sau să zică bunăseara. Câte odată, ieșind cu puțin înainte, se întorcea din nou, stătea o vreme și iar ieșea. Avea înfățișarea omului care caută ceva pierdut și e așa de disperat încât peste puțin are să plece și să-și facă seama. Slăbise, era neîngrijit în îmbrăcăminte, mustățile nu-i mai erau răsucite, ca înainte, ci-i atârnavu în jos.

— Omul ăsta nu-mi prea place, zise odată moș Gheno către Sărândoaia — prea a îndesit-o cu băutura.

— Prea de tot. Și numai rachiu. Zaharcio, — strigă ea supărată — de câte ori ți-am spus să nu-i mai dai de băut!

Zaharcio surâse blajin și, fără nici un fel de mustrare de cuget, zise:

— Cum să nu-i dau, dacă cere. Și apoi, plătește omul.

— Mă tem sa nu facă vreo posnă — zise iar moș Gheno.

— Ce să facă? — tresări Sărândoaia, parcă nepăsătoare, dar în glasul ei se simțea grija.

— Omul cuminte nu face nimica, dar ăsta nu maie în toate mințile.

Sărândoaia nu răspunse numaidecât. Urmă o tăcere destul de lungă, ceea ce făcu pe Calmuc

să-și deschidă pleoapele. Sărândoaia se uită la el, și văzui cum îi făcu semn cu ochii, repede și cu fereală. Calmucul sări ca fript, privi spre locul unde cu puțin înainte șezuse învățătorul, strânse poalele zegheși ieși iute afară. Sărândoaia caută spre Zaharcioși așteptă până scoborî și el în pivniță, unde se duce după treaba lui.

— Ce poate să facă? — reluă Sărândoaia. — Dar, bine zici, nu prea este în mințile lui și de-aia am pus pe Calmuc sa-l urmărească. Ce sunt eu vinovată! Cică o vrea pe fie-mea. Bine, dar ea

Cu un glonț în tâmplă își zburase creerii

nu-l vrea, și dragoste cu sila nu se face. Vezi, băiatul ăsta, Zaharcio, îmi place și mie, îl vrea și ea; omul nu e măr, ca să-l tai și să-l vezi cum e, dar cum i-o fi norocul. Așa am pus-o la cale, așa are să fie. Noapte bună!

Ieșirăm și ne adunărăm la căruțe.

— Ascultă! — strigă jos moș Gheno eând o ieși luceafărul, să mă scol. Dar bagă bine de seamă, să nu iei steaua chervanagiilor drept luceafăr!

Eu nu-l ascult, ci mă uit la fereastra luminată, din față. Pe perdelele albe joacă umbre ispititoare, Lampa se stinse și acolo, iar eu îmi așintii privirea în întuneric, să văd dacă n'are să se arate de undeva umbra învățătorului. După puțin se auziră într'adevăr pași și o siluetă gigantică cresc

din noapte. Eră Calmucul care făcea ocolul hanului.

* * *

Eră o zi cu ploaie mărunță. Crivățul rece ne biciuia obrazul și zoream să ajungem la hanul din Antimovoca să ne mai încălzim. Când am ajuns și tocmai ne luam glugile abalelor de pe cap, văzurăm că erau adunate mai multe căruțe decât altădată, dar oamenii stăteau afară, adunați în cete și vorbeau aprins despre ceva. Ușile hanului erau închise.

— Ce este? — am întrebat pe celdintâiucare ni-a ieșit în cale.

— Hm. . . s'a întâmplat una boacăna de tot, dar dă-o încolo!

— Ce e? Ce s'a întâmplat?

— Ia, ăla, învățătorul din Sărmino, cum îi zicea, Batașchi, sau așa ceva, s'a apucat să împuște pe fata Sărândoaiei și pe urmă s'a împușcat și el.

Ne uităm înfricoșați și nu ne credem urechilor. Ne dădurăm jos din căruțe și cu bicele în mână, ca și ceilalți, ne amestecărăm în mulțime, care era mai deasă aproape de casa Sărândoaiei. În jurul nostru forfoteală și gălăgie; tragem cu urechea când ici, când colo, dăm peste unul ce zicea că a fost martor și ascultăm groaznică poveste dela început și până la sfârșit.

În ziua în care noi trecuserăm la ducere pe aici, învățătorul venise iară, dar nu intrase în han, ci se duse deadreptul în casa Sărândoaiei. Se zice că repetase încăodată propunerea, pe care o făcuse de atâtea ori până atunci. Era foarte tulburat și, ca să nu-l întărate și mai mult, încercaseră sa-l liniștească, zicându-i că au să se mai gândească. Iar alții spuneau ca Sărândoaia i-ar fi spus fără înconjur că fiică-sae logodită. El ceru se cafea și Sărândoaia se duse în han. Atunci învățătorul încuiase ușa după ea și-și îndreptase revolverul spre fată. Fusesse deschisă fereastra, sau în frica și disperarea ei o deschisese, nu se știe, dar tocmai săriă peste pervaz când învățătorul trăsese și fata căzuse afară, pe pământ.

Omoritorul se aplecă pe fereastră — era unul care spunea că-l văzuse în clipa aceea — și îndreptându-se că e moartă, se trăsese înapoi și, cu un glonț în tâmplă, își sburase creerii. Zăcea acum înăuntru, acolo în cameră — fereastra eră deschisă, vântul desfăcea perdeaua albă și dinăuntru priviă un întuneric rău și temut.

Țărani cu puști cu cremene făceau de caraulă la ușe și în jurul casei. Pe caldarâmul de sub fereastră roșia sângele vărsat.

Sărândoaia nu mai eră aici. Fie-sape care toți o compătimiau, fusese numai rănită și dusă cu toată graba în oraș. În jurul hanului rătăciă acum Calmucul. El se schimbbase foarte mult, Strașnica sguduire trezise în el toată puterea lui ascunsă; culegea câte ceva, ridica singur greutatea neînchipuite, tăcea și nu vorbea cu nimeni. Spu-

neau că atunci când Sărăndoaia se duse să fiarbă cafeaua învățătorului, îl trimise pe el în casă. Calmucul ajunsese târziu. Dar spărsese ușa, sărise pe fereastră, luase pe rănită în brațe și o duse ca pe un copil la han.

Ploaia tot mai picura. Unul câte unul țărani se urcau în căruțe și plecau, ca să ducă pretutindeni grozava noutate. Am plecat și noi cu moș Gheno.

Peste câteva zile am găsit-o pe Sărăndoaia la han, iar după două-trei săptămâni se întorsese și fie-sa. Firește, pe fața-i galbenă și puțin chinută, tot se mai cunoștea primejdia prin care trecuse. Dar mersul îi eră tot așa de lin și plutitor, și surâdea tot așa de vesel ca mai înainte. Deschidea ușa cea mică și striga deacolo: Zaharcio, iano să-ți spuie ceva!».

El, celălalt, nu mai eră. Il pomenia numai ca sa rădă și să glumească. Lăsase ceva de răs, și după moarte: numai așa, cum putuse el să economisească, adunase bani destui. Și, pentru că n'avea nici pe nimeni, lăsase în scris o parte bisericii, alta școlii, și restul, Sărăndoaiei — mângâiere pentru fie-sa pe care hotărîse s'o ucidă. Testamentul i-l găsiră în buzunar și în jurul acestui fapt se făceau toate glumele.

— N'a putut lua fata — râdeau țărani — i-a lăsat măcar zestre!

— E adevărat? — o întrebă odată moș Gheno pe Sărăndoaia.

Eram, cum se întâmpla adesea, singuri și nu ascunse de noi adevărul.

— Și ai luat banii ăștia?

— Cum să nu-i iau, moș Gheno? Testamentul este în regulă și legal. Și apoi, nu mă întrebă cât mă costă toată treaba asta? Lasă frica și chinul, dar hanul mi-astat închis trei zile. Dar cu doctorii și doctoriile. De ce sa nu-i iau? Și la urma urmei, așa a vrut omul, așa făcut, voidui. . .

Toamna se apropia de sfârșit, timpul se făcu ploios și drumurile se noroieră. Am întrerupt călătoritul cu moș Gheno și după o lună, două, aflarăm că Sărăndoaia a murit pe neașteptate — de moartea aceea repede, care smulge de multe ori pe oamenii sdraveni și puternici.

Iar, când în toamna următoare trecurăm din nou cu moș Gheno pelahanul din Antimovo, văzurăm la teighea pe tânăra Sărăndoaie, nevasta lui Zaharcio. Trupeșă, cum eră mamă-sa mai plinuță ceva și parcă mult mai frumoasă, lucra inimoasă, iute, ca și când se obișnuise de când lumea cu felul ei de munca. Hanul se umplea din nou de oameni, poate că acum mai mult decât înainte, și petrecerile începeau.

Iar în colțul de lângă teighea, înfășurat în abaua lui, Calmucul moșăia.

TATĂL ȘI FIUL

Matache din Preselți, unul din cei mai bogați gospodari din partea locului, se întorcea dela

Balcic, unde fusese la schelă. Pătrunzând în câmpie, îndărătul căreia s'a ascuns și marea, întunecată ca norii, și orașul cu dealurile albe ca de var, el își luă căciula din cap, ca să-l lovească răcoarea, și răsufliă din adânc, ca și când i s'ar fi luat o frânghie de pe grumaz. Nu-i plăceau străzile înguste ale orașului, cu caldarâmul înfierbântat, înghesuiala și gălăgia din jurul magaziiilor de pe țarm, unde în toiul căldurii de cuptor ardeau oameni și dobitoace. Toate astea erau acum departe și Matache lăsa caii să meargă

Matache din Preselți

agale, ca sa răsufle și să-și mai adune gândurile.

Dar curând pricepu, că și aici trebuia să fie cu băgare de seamă și sa ție bine hățurile în mână, pentru că orice căruță îl ajungea de pe urmă și voia să i-o ia înainte, îi speria cu sgomotul ei caii, cari smulgeau căruța încercând s'o rupă la fugă: «Ia uite la neprocopsitul meu — se gândea Matache trăgând de hățuri ca să ție caii puternici — uite de ce se ține — pasă-mi-te că se ia la întrecere. De-aia sunt caii așa de speriați!».

Nebuniile fiului îl făcuseră să-și strice obiceiurile și să pornească singur la oraș.

Cu câteva zile înainte, fiu-său se întorsese din oraș și când îi ceruse banii din vânzarea grâului, îi spusese că i-au ieșit hoții în drum și l-au jefuit. Bună treabă! Că toamna, pe vremea când pornea lumea la schelă, ieșiau bandiții la drum și se

dădeau la jafuri — asta eră adevărat. Dar Matache intră la bănuială, văzând că fiu-său nu îndrăzni să-i caute în ochiță tace, se uită în pământ și stă pe gânduri.

Altceva eră aici. Nu odată băgase de seamă Matache că fiu-său, când încărca pentru schelă, umplea prea cu vârf banițele — făcând vârf de câte o palmă — grâu ca focul. Negustorului el îi dădea banițele netezite cu rigla.

Unde mergeau atunci banii din prisosul grăului? Și nu erau bani puțini. Lui Matache nu-i eră atât de bani — bani aveal — ci se temea ca nu cumva feciorul să fi apucat pe căi greșite. Copacul trebuie îndreptat cât e încă tânăr.

Matache voi să cerceteze lucrul cu istețime, fără grabă. Dar într-o zi zăzând cum fiul său toarnă în căruța banițele pline și cu vârf, ca niciodată, se supăra, începu să strige și, cu toate că nu se gândise la drum, cerușuba și porni singur.

În oraș nici că întrebă la ce preț merge grăul. Dădu o mostră misitului, lui Mihale, iar când goli căruța și trase la han, întâia lui grijă fu sa ispitească pe Temelco hangiul. Temeico nu-i spuse nimica. Atunci Matache o porni prin oraș pe la băcani, cafenele și negustori — pretutindeni, unde îl cunoșteau, pe el și pe fiu-său.

Cercetă pe departe, cu grijă, deschise vorba de jafuri la drumul mare, privi, ascultă: nimeni nu-i spuse nimic.

Nu se aștepta ca fiu-său să fie lăudat, și numai vorbe bune auzi de el.

— « Pentru bogăția și numele meu, se gândi — toți și-au scuipat în gură și mă mint ».

De aceea, când se întoarse la han, gata să leșine de căldură, se năpustii asupra lui Temeico.

— Nene Matache, — se apără hangiul — găina bea apă și se uita la Dumnezeu. Crezi că din interes o sa m'apuc să te mint? Ți-am spus fiutău, Mateiu, e băiat de treabă. Nici că am văzut ceva, nici că am auzit. Unde să mergă? El nici nu stă în oraș, cum vinde și hai, înapoi. De câte ori nu i-am zis: Mai așteaptă, măi Matei, lasă să mai odihnească caii, ai timp ». El nici nu vrea să audă, și se duce..

Matache nu credea, dar n'avea ce spune. « O

cădea ea odată vulpea în laț » se gândi el, fiind încredințat că aici se ascunde altceva. Tot gândind așa, băgă de seamă că e aproape de pădurea Ilanlăc, care deși mică și rară, eră loc primejdios, și aici se întâmplau jafurile. Matache se uită împrejur, văzu ca e singur și dete biciu cailor. Puțin câte puțin îl cuprinse o așăfrică, încât începu să creadă că fiu-său într'adevăr fusese jefuit aici, în pădurea Ilanlăcului. Se liniști abia după ce ieși la capătul celălalt al pădurii. Vroia să scoțoască din nou prin minte, dar obosit cum eră lăsa caii încet și ațipi. După puțin, fără a-și da seama, adormi.

Iar caii mergeau mai departe încet și liniștit. Într'un loc se abătură din drumul adevărat, și o luară pe altă parte, dar Matache dormi înaintea.

Caii merseră încă o bună bucată de vreme. Deodată căruța se opri și, sguđuit, Matache se trezi. Ca orice om, care se trezește din somn, nu-și dădu seama unde se află. Văzu un fel de clădire mare înconjurată de ziduri înalte și pe care n'o mai văzuse niciodată în viață. Caii stăteau ca pironiți. O femeie tânără îl privi răzând.

— Ce sat e ăsta ?
— Întrebă Matache și începu să râdă și el. — M'am ră-tăcit.

— Satul e colo,

în față — zise femeia. — Aici e hanul, hanul dela Antimovo. Dă-te jos, avem de toate, poftiți!

« Caii cunosc drumul! » se gândi Matache, dar se grăbi să intre în han și nu se opri la gândul ăsta. Deshămăcailor și întrîn cârciumă, greoiu și încet, așa cum i-o cereau averea și slăima lui. Matache nu voi să creadă ca la anii lui putea să fie înșelat de o femeie, oricât de frumoasă ar fi fost ea.

În cârciumă nu erau decât doi, trei săteni, cari se întoarseră, cum ședeau, la noul venit și-l priviră.

Îndărătul tejhelii stătea femeia, cam înroșită și încă zâmbitoare.

Un alt sătean, înalt și bărbos, stătea pe lavița de lângă tejhăeși, rezemat de perete, dormita.

Deodată, unul din săteni, mărunț și albit ca un morar, se ridică și porni spre Matache, clipind des, des din genele roșite:

— Mă, Matache, mă, vere, mă, tu ești, mă? Bine

Schela Balcicului

ai venit! Ia te uită. Și cum așa?... Nu mă cunoști? Eu sunt Chiro, Chiro Cotomanu. Am făcut armata împreună, nu ții minte? — Batalionul opt infanterie la Varna. Ia vino, vino și stai aici. Vasilico, vino și curăță aici.

Matache se așază lângă săteni.

— Știi voi cine e asta — întrebă, mândru și mareț, Chiro pe tovarășii săi — asta e Matache din Preselți. Priviți bine. El ne poate cumpăra azi pe toți, și poate cumpăra întreg satul Antimov. Are omul, i-a dat Dumnezeu. Iorghis, ce e

Caii știu drumul mai bine ca oamenii

Iorghis pe lângă el! — țigan. Dar cum așa, măi Matache, cum de ai dat pe aici? — Matache mai că nu-l asculta. Se uită la hangioaica ștergea, cu mânecele suflecate, masa. Era frumoasă, voinică femeie, cu ochii negri și sprâncenele întoarse. Și zâmbia într'una.

« Femeia asta — se gândi Matache — sau că râde, unde m'auzută că dormiam în căruță, sau că eu n'oiu fi chiar atât de bătrân, că se uită mereu la mine! ».

Chiro Cotomanul nu-l lăsa să se mai gândească:

— E, vere, ia spune, cum de ai picat pe-aici?

— Cum? caili m'au adus — zise Matache și se înveseli dintr'odată. Am fost la schelă, la Balçic. Trecând de pădurea Ilanlăcului, am ațipit. Când au luat-oacii încoace, când au sosit aici — nu

știi. Mă trezesc, mă uit și văd pe jupânița asta înaintea mea!

Sătenii începură a râde cât maitare, ca să cinstească pe mosafir. Râse și hangioaica.

— Caili știu drumurile mai bine ca oamenii — zise ea. Din pricina răsului puternic, bărbosul care dormita în colț, se trezi, căscă și-și desmierdă barba albă.

— Bună dimineața, Calmuce! — îl omeni Cotoman, măcar că eră spre înserate.

Calmucul nu se uită la el, ci la Matache și zise:

— Bine ai venit, oaspete! Și iar își netezi barba. Matache porunci vin. Chiro se făcu mai vorbăreț.

— Știi ce am să-ți spui, Matache, să nu te miri de fel că te-au adus aici caili. Anul trecut Dimo Rainof, Drăgan și Pavlisunt delanoi din Antimovo, tu n'ai de unde să-i știi, ei se ocupă tot cu politica... Și vream să-ți spui, vâici, și de aici să se ducă la oraș. Și era o iarnă, o zăpadă până la genunchi. Se întunecase, ei, nu, să plece. Se scoală, rătăcesc prin viscol, nu văd nici drum, nici nimica. Dela o vreme se luminează o fereastră, și cred că au ajuns în vreun sat, când colo, — tot hanul dela Antimovo. Și pune-te, nene, pe o petrecere, până în zori. Nu-i așa, Vasilico? ții minte? îi vorbi el hangioaicii. Cum să nu ții minte, că doar tu le faci farmecele astea!

— Ia mai taci, moș Chiro, farmece — zise hangioaica.

— Tu măcar ești bătrân și se zice că de cap alb ca ai tău nu se prind farmecele.

Chiro făcu lui Matache cu ochiul, se aplecă lângă el și-i șopti:

— O vezi pe asta? Este iadă de capră bătrână. Și maică-sa, bătrâna Sărândoaie, și ea erășa. Eră plină și frumoasă. Și pașa să fi trecut pe drum, se abătea să bea cafea și s'o vadă. Dar nici asta nu e rea. Fusesse măritată, și i-a murit bărbatul. E văduvă.

Înaintea hanului se auzi șgomot de căruțe, care se opriră. Peste cincisprezece, douăzeci de săteni intrară în cârciumă. Numai văzându-i, putea cineva deosebi cari de unde sunt. Iată, ai cu căciulile mari și cu anteriile roșii, bărbați înalți, păroși, sunt socotiți cam sălbatici și li se zice « vâiați » pentru că vorbesc cu « va »: « Ioane va! ». « Vino va! ». Ailalți cu țăarii negri, cu ilicele roșii și cu ciorapii scurți, sunt dela Babadag. Sunt scandalagii și cruzi. Iar aștia cu țăarii și cu abale ca bozia sunt toți din sate mari, ai mai blânzi și mai șireți. Toți sunt veseli, anul e bun și buzunarele pline. Acum să vezi cum aleargă Sărândoaia, cum servește. Și cum îi lucesc ochii, i se îmbujorează obrazul și se face mai frumoasă!

Matache fu cuprins de veselie. Nici nu mai dorea și nici că-i trecea prin minte de plecare. Iar când din grămada vâiacilor începu cineva să cânte din caval, Matache se moleși cu totul,

parcă ceva îl smulse din loc și 'ncepù a-llegăna. «Bani, pământ, bogăție — se gândea — toate sunt vânt! Adevărat, ce femeie frumoasă e hangioaica asta!

Dintr'odată, Matachese ridică în toată înălțimea lui. Toți tăcură și-l priviră, pentru că încă dela început priceuseră că omul ăsta, așa cum se arata el, eră mai ceva decât toți ceilalți.

— Brava, mă băiete! — strigă Matache către cavaliu.

— Ascultă, jupânițo, dă la toți câte un rând dela mine. Să ia fiecare ce o vreă. Fac eu cinste. Să dai la toată lumea!

Și se așeză la locul lui, neprivind pe nimeni, cu toate că privirile tuturor erau ațintite asupra-i.

«E Matache, Matache dela Preselți!» șoptiau între ei țărani. — «Ăstă Matache va? Cică e tare bogat va?»

— «Lasă-i încolo banii — răspundea altul șoptind — vezi omul cum e... Frumos bărbătrân, dar se ține!».

Matache făcu cinste a doua oară și veselia se întetă tot mai mult. Începură hora. Cel dintâiu intră în horă Cotoman, apoi se prinse Matache și urmară sătenii cu cari stătuse la masă. Matache jucă greoiu, cu demnitate, așa cum joacă boierii pela nunțile feciorilor lor. Iar Chiro, mărunț de tot pe lângă Matache, dar tare vesel, cânta:

Cum voui fi, cum voui fi
La Cristea Bărducu!
Tra-la-la, tra-la-la, -la
Tra-la-la, tra-la-la-la

La fiecare cuplet al cântecului, țărani, mai ales văiacii, scoteau strigăte strașnice. Matache juca, privi în ochi pe Sărândoaia și surădeă. Ea deasemenea îl privi și-i surădeă. Un surâs la fel eră pe fețele tuturor. Toți îl priviau pe Matache, nu că-i cinstise — fiecare avea cu ce-și plăti băutura — dar le plăcea omul. Omul eră cu inima largă, asta eră lucrul de seamă!

Umbrele lungi de afară ca și întunericul ce pătrundea pe ușe și ferestre, arătau că se înserează. Sătenii se ridicară să plece și fiecare strângea mâna lui Matache, ca unui vechiu prieten.

Însuș Matache se ridicase de două ori să plece, scotea banii, plătiă, mai cinstiă un rând și iar rămânea.

— Noroc, mosafire, zicea Calmucul ridicând paharul, îl golea și apoi își netezea barba.

Afară ieși luna. Însfârșit, Matache se hotărî să plece, dar când scoase punga să plătească, nu mai aveă bani. Și ținând punga deschisă, privi pe Sărândoaia.

— Și acuma? zise el.

— E, și ce este... tot să am de luat dela un așa om.

— O să scrie! O să scrie ea strigă Cotoman. Matache priviă pe Sărândoaia:

— Mă cunoști?

— Te cunosc, cum de nu. Îl cunosc și pe Matei, nu ți-e fiu?...

— Căi cunosc bine drumul — zise Chiro.

Matache vruse zică ceva, dar tăcu. I se păru că obrazul rotund al Sărândoaiei se roși puțin. Și, potrivit sau nu, răsună vocea puternică a Calmucului:

— Să-ți fie de bine, mosafire!

Matache plecă. Se sui în căruță și zâmbi. Iși luă rămas bun și iar zâmbi.

Târziu, noaptea, ajunse acasă. Îl întâmpină

Ascultă, jupânițo, dă la toți, câte un rând dela mine.

Matei care rămase mirat văzând, la lumina lunii, fața tatălui său. Pricepu că e vesel. Matache se dădu jos din căruță, aruncă hățurile băiatului și îi zise:

— Știi, mă Matei, că m'au jefuit și pe mine?

— Te-au jefuit Unde? În pădurea Ilanlăcului?

— Nu, în hanul dela Antimovo.

Amândoi, tată și fiu, se priviră. Băiatul aplecă ochii, iar Matache o luă spre casă, zâmbind.

(Urmează)

IORDAN IOVCOV

din bulgărește de V. C. Hrisicu
cu desene de I. Teodorescu Sion